

TOMAŽ VRLIČ

**LIKOVNO-USTVARJALNI
RAZVOJ OTROK
V PREDŠOLSKEM OBDOBJU**

KAZALO

PREDGOVOR	9
UVOD	11
VLOGA IN POMEN LIKOVNEGA IZRAŽANJA	13
LIKOVNE DEJAVNOSTI V FUNKCIJI SPOZNAVANJA SVETA	13
LIKOVNE DEJAVNOSTI V FUNKCIJI RAZVOJA USTVARJALNE OSEBNOSTI	13
RAZLIČNA PRISTOPA K PREUČEVANJU OTROŠKEGA LIKOVNEGA IZRAŽANJA	15
LIKOVNO IZRAŽANJE MLAJŠIH OTROK	19
SPLOŠNE ZAKONITOSTI OTROKOVEGA PSIHOFIZIČNEGA RAZVOJA	21
RAZVOJ MIŠLJENJA	22
VIZUALNO MIŠLJENJE	22
ZNAČILNOSTI LIKOVNEGA IZRAŽANJA MLAJŠIH OTROK	24
RAZVOJ OTROKOVEGA LIKOVNEGA IZRAŽANJA	30
STOPNJE RAZVOJA LIKOVNEGA IZRAŽANJA	30
Obdobje otrokovega likovnega izražanja med drugim in četrtim letom starosti	31
Obdobje otrokovega likovnega izražanja med četrtim in petim letom starosti	34
Obdobje otrokovega likovnega izražanja med petim in sedmim letom starosti	37
NAČELA LIKOVNE VZGOJE MLAJŠIH OTROK	42
Načelo ustvarjalnosti	42
Načelo kakovosti	48
Načelo aktivnosti	48
Načelo zanimanja	48
Načelo individualizacije	48
Načelo nazornosti	49
VSEBINA LIKOVNE VZGOJE MLAJŠIH OTROK	50
OSNOVNE NALOGE LIKOVNE VZGOJE MLAJŠIH OTROK	50
SMOTRI LIKOVNE VZGOJE MLAJŠIH OTROK	51
CILJI IN NALOGE LIKOVNE VZGOJE MLAJŠIH OTROK	52
Cilji in naloge	54
LIKOVNI JEZIK IN LIKOVNI PROBLEMI	59
LIKOVNE NALOGE PO STAROSTNIH OBDOBJIH	60
LIKOVNA PODROČJA IN LIKOVNE TEHNIKE PRI LIKOVNI VZGOJI	62
RAZMERJA MED LIKOVNIMI PODROČJI PRI LIKOVNI VZGOJI MLAJŠIH OTROK	62
RISANJE	62
Likovno izrazilo: Točka	64

Likovno izrazilo: Črta	66
Likovno izrazilo: Ploskev	68
RISARSKE LIKOVNE TEHNIKE	70
Risanje s svinčnikom	70
Risanje z voščenko	71
Risanje z oljnim pastelom	72
Risanje s kreda	72
Risanje z ogljem	72
Risanje s kemičnim svinčnikom	74
Risanje s flomastrom	74
Risanje z brisalcem tinte	75
Črtna praskanka	76
Risanje s tušem	76
Risanje s tušem in trsko	77
Risanje s tušem in peresom	77
Risanje s tušem in čopičem	77
Lavirana risba	78
Enobarvna luščenska	79
Kombinirano risanje	79
SLIKANJE	81
Likovno izrazilo: Barva	81
SLIKARSKE LIKOVNE TEHNIKE	86
SUHE SLIKARSKE LIKOVNE TEHNIKE	86
MOKRE SLIKARSKE LIKOVNE TEHNIKE	89
Slikanje z vodenimi krijočimi barvami	90
Slikanje z vodenimi barvami	91
Gvaš	92
Slikanje z barvnimi tuši	92
Slikanje z vodotopnimi in nestrupenimi zidnimi barvami	92
Slikanje s prstnimi barvami za najmlajše	93
LEPLJENKE	94
Lepljenke z barvnim papirjem	95
Lepljenke z revialnim papirjem	96
Lepljenke z ročno pobarvanim papirjem	97
Lepljenke z blagom in drugimi barvnimi materiali	97
Povezovanje slikanja z drugimi likovnimi področji	97
ODTISKOVANJE (GRAFIKA)	100
TEHNIKE	100
Odtiskovanje delov telesa	100
Tisk s pečatniki	101
Tisk s šablonami	101
Tisk z naravnimi materiali	102
Frotadž	102
Kolažni, kartonski tisk	103
Kolagrafija	104
Simetrično odtiskovanje	104
Monotipija	104

Ostale grafične tehnike	105
Računalniška grafika	106
KIPARSTVO	107
Likovno izrazilo: Površina	107
Likovno izrazilo: Prostornost	107
TEHNIKE	109
TEKSTURE (POVRŠINE KIPARSKIH MATERIALOV)	113
OBLIKOVANJE PROSTORA	114
Likovno izrazilo: Prostor	114
ZNAČILNOSTI OBLIKOVANJA PROSTORA NA PREDŠOLSKI STOPNJI	115
TEHNIKE	116
OBLIKOVALNA NAČELA	120
Kontrast	120
Harmonija (skladnost, ubranost, sozvočje)	121
Ritem	121
Ravnotežje	122
Sorazmerje	122
Dominanta	123
Enotnost	123
Kompozicija	123
Rekomponiranje	123
SPLOŠNE ZAHTEVE PRI PRIPRAVI LIKOVNEGA MATERIALA	124
NEPRIMERNE LIKOVNE TEHNIKE, MATERIALI IN ORODJA PRI LIKOVNI VZGOJI	125
LIKOVNO VREDNOTENJE	126
IZBIRA PRIMERNIH LIKOVNIH DEL ZA LIKOVNO VREDNOTENJE NA PREDŠOLSKI STOPNJI	126
PRIPOMOČKI ZA IZVAJANJE LIKOVNEGA VREDNOTENJA NA PREDŠOLSKI STOPNJI	128
NAČINI IZVAJANJA LIKOVNEGA VREDNOTENJA NA PREDŠOLSKI STOPNJI	129
Verbalni načini	129
Praktično likovno izražanje pri likovnem vrednotenju	130
Druge praktične dejavnosti pri likovnem vrednotenju	131
METODE DELA	133
VERBALNE METODE DELA	135
Razgovor	135
Pripovedovanje	135
Delo s tekstom (branje)	136
VIZUALNE METODE DELA	136
Prikazovanje	136
Metode dela z avdiovizualnimi sredstvi	138
Uporaba različnih pripomočkov	139
PRAKTIČNO MANIPULATIVNE METODE DELA	140
Demonstriranje	140
Eksperimentiranje	141

OBLIKE DELA	143
Svobodno delo	143
Usmerjeno delo	143
Individualno delo	144
Delo v dvojicah	144
Skupinsko delo	145
Skupno delo	145
TEME IN MOTIVI	146
MOTIVI V LIKOVNI UMETNOSTI	146
ODNOS MED TEMO IN MOTIVOM	147
TEME	147
Primerne teme	148
MOTIVI	148
Primerni motivi	149
Odnos med likovno tehniko in motivom	151
NAČRTOVANJE LIKOVNE VZGOJE	152
LETNO NAČRTOVANJE	152
NAČRTOVANJE PO OBDOBJIH (POMLADNO – TROMESEČNO, MESEČNO)	153
TEDENSKO NAČRTOVANJE	153
DNEVNO NAČRTOVANJE	154
ČASOVNA ARTIKULACIJA USMERJENE LIKOVNE ZAPOSLOTITVE	154
CILJNO NAČRTOVANJE LIKOVNE VZGOJE	156
NAVODILA ZA ANALIZO LIKOVNE DEJAVNOSTI	159
PROJEKTNO NAČRTOVANJE	160
VREDNOTENJE OTROŠKIH LIKOVNIH DEL	162
LIKOVNO VREDNOTENJE KOT ZAKLJUČEK LIKOVNE DEJAVNOSTI	162
KRITERIJI ZA VREDNOTENJE OTROŠKIH LIKOVNIH DEL	163
Razvojni kriteriji	163
Ustvarjalni kriteriji	164
Materialno–tehnični kriteriji	164
OZNAČEVANJE, OPREMLJANJE, ARHIVIRANJE IN RAZSTAVLJANJE OTROŠKIH LIKOVNIH IZDELKOV	165
LIKOVNO UREJANJE OTROKOVEGA OKOLJA	167
LIKOVNA VZGOJA NA PREDŠOLSKI STOPNJI IN V OSNOVNI ŠOLI	170
ZNAČILNOSTI LIKOVNEGA IZRAŽANJA V STAROSTI PO SEDMEM LETU	170
RAZLIKE MED LIKOVNO-VZGOJNIM DELOM V VRTCU IN V ŠOLI	171
LITERATURA	173

PREGOVOR

Knjiga Likovno-ustvarjalni razvoj otrok je likovna didaktika začetnega otrokovega razvoja. Likovna didaktika je stroka, ki v zadnjem obdobju dobiva pri nas, ob dobrem praktičnem delu v vrtcih in šolah, tudi teoretične podlage. Leta 1968 je Alenka Gerlovič z Ignacem Gregoračem izdala Likovni pouk otrok, kjer sta kot prva v Sloveniji zakoličila temelje sodobne likovne vzgoje. Naslednje priročnike za likovno vzgojo smo dobili v devetdesetih letih, ko je dr. Helena Berce Golobova izdala priročnik za likovno vzgojo na predmetni stopnji; v sodelovanju z dr. Bogomilom Karlavarisom pa priročnik za likovno vzgojo na razredni stopnji osnovne šole. Leta 1980 je takratni Zavod SR Slovenije za šolstvo izdal Likovno vzgojo predšolskih otrok, gradivo za vzgojiteljice pripravnice. Čeprav skromnega obsega, je delo vsebovalo mnoge temelje sodobne likovne vzgoje na predšolski stopnji. Žal je gradivo danes težko najti tudi v večjih knjižnicah. In to je bilo v glavnem vse. Posamezni priročniki, kot je na primer Otrokove ustvarjalne igre, so prinašali nekatere ideje in strategije likovnega dela na predšolski stopnji, temeljev stroke pa se niso dotikali. Sredi osemdesetih let izdano delo Govorica otroške risbe prinaša obilico simpatičnih otroških likovnih del, je pa po obsegu preskromno, da bi lahko nudilo referenčni okvir študijam začetnega likovnega izražanja in likovne didaktike mlajšega obdobja.

To knjigo je bilo treba napisati zaradi pedagoških potreb kot študijsko gradivo likovne didaktike predšolskih otrok, obenem pa upam, da bo uporabna kot priročnik za vse, ki na likovnem področju delajo z mlajšimi otroki. V vrtcih je žal še vedno precej usedlin in preživelih pogledov na likovno vzgojo ter neprimernih tolmačenj vloge in pomena likovnega izražanja predšolskih otrok. Obenem pa je razveseljivo, da se kakovost likovne vzgoje v vrtcih ves čas dviga. Vedno več odraslih, ki dela z otroki, se zaveda pomembnosti likovne vzgoje in tudi strokovno so vedno boljše podkovani. S to knjigo želim opozarjati na strokovno napačna početja pri likovnem delu z otroki in jih spreminjati na bolje, vsem, ki dobro delajo in iščejo nove ustvarjalne načine, pa ponuditi strokovno podporo in kakšno novo idejo.

Knjiga se ukvarja z likovnodidaktično problematiko mlajših otrok, s čimer je mišljeno obdobje od začetkov likovnega

izražanja do starosti približno sedem let. S terminom mlajši predšolski otroci so v knjigi zajeti otroci do četrtega leta starosti, srednjo predšolsko skupino tvorijo otroci stari približno štiri in pet let, starejšo skupino pa otroci med petim in sedmim letom starosti.

V knjigi so predstavljena tudi nekatera likovna dela otrok, starejših od sedem let. Ta dela sem uporabil za predstavitev likovnih tehnik ali načinov dela, ne pa razvojnih stopenj likovnega izražanja. Ker je razvojne stopnje likovnega izražanja mlajših otrok težko starostno natančno določati, je starost otrok pri predstavljenih likovnih delih omenjena samo tam, kjer sem nanjo želel posebej opozoriti.

Zahvaljujem se vsem, katerih likovna dela, nasvete in ideje sem uporabil v knjigi.

V Mariboru, 2001

Tomaž Vrlič

UVOD

VLOGA IN POMEN LIKOVNEGA IZRAŽANJA

Začetno likovno izražanje ima dvojno vlogo. Osnovna vloga likovnega izražanja v mlajšem obdobju se kaže v funkciji pripomočka pri otrokovem spoznavnem razvoju, njen pomen pa tudi v kreiranju nastavkov za razvoj likovno ustvarjalnega človeka. Pri likovnem izražanju mlajših otrok ne gre za specifično likovno ustvarjanje, zavestno likovno oblikovanje se bo pojavilo kasneje.

LIKOVNE DEJAVNOSTI V FUNKCIJI SPOZNAVANJA SVETA

Likovno izražanje mlajših otrok nastopa v vlogi otrokovega kognitivnega razvoja in predstavlja pripomoček, s katerim otrok spoznava, raziskuje in si razlaga svet okoli sebe. Otrok, ki nima možnosti svobodnega in konstantnega likovnega izražanja, se ne more polnovredno razvijati. Odrasli lahko na najrazličnejše načine manipuliramo s stvarnostjo, ki nas obdaja, se ob neznanem obrnemo na naše znanje in izkušnje, pogledamo v knjige ali kako drugače pridemo do informacij. Otrok teh možnosti in izkušenj nima, zato na veliko raziskuje vidni svet z gibanjem in ostalimi čuti, obenem pa – **riše**. Riše hiše, skozi katere se vidi, dimnike, iz katerih se kadí neglede na letni čas, drevesa, predmete, figure v čudnih pozah.

Likovno izražanje pomaga otroku pri prodiranju v kompleksnost danosti in zakonitosti prostora, v katerega je bil postavljen ob rojstvu¹. Otrokovo likovno izražanje v mlajšem obdobju je likovno razmišljanje².

LIKOVNE DEJAVNOSTI V FUNKCIJI RAZVOJA USTVARJALNE OSEBNOSTI

Ker je praktično likovno izražanje v svojem bistvu pogojeno z ustvarjalnostjo, predstavlja likovno delo mlajših otrok tudi pot

¹ Da je naše zavedanje in obvladovanje prostora, v katerem živimo, skupek zapletenih in visoko razvitih sposobnosti, ki smo si jih pridobivali skozi otroštvo (v veliki meri z likovnim izražanjem), nam vsaj delno osvetlijo poročila o ljudeh, ki so s pomočjo razvoja medicine spregledali v odraslem obdobju. Prvi vidni vtisi so te ljudi popolnoma zbegali, z njimi si niso imeli kaj početi, kar so videli je bila samo velika zmeda barvnih lis in nedefiniranih oblik. Vizualna urejenost sveta okoli nas je sad dolgotrajnega urejanja vidnih senzacij in prostorskih zakonitosti.

² primerjaj: Goodnow 1977, s154.

do likovno – in s tem vsestransko – ustvarjalne, kritične in razmišljujoče osebnosti.

Kakovostno likovno-vzgojno delo razvija otrokove likovne sposobnosti v najširšem pomenu.

Likovno-vzgojno delo na predšolski stopnji temelji na poznavanju in upoštevanju obeh omenjenih vidikov.

RAZLIČNA PRISTOPA K PREUČEVANJU OTROŠKEGA LIKOVNEGA IZRAŽANJA

Kadar otrok nariše ali naslika hišo z dimnikom, skoraj vedno nakaže tudi dim, ki se z dimnika vali. Opisan pojav pozna vsakdo, ki se je kdajkoli srečal z otroškimi likovnimi deli. Pri razlagi tega pojava naletimo mnogokrat na interpretacije, da otrok s tem izraža občutek domačnosti in topline, da živi v prijetnem in toplim družinskem okolju, da varno občuti svoj dom. Takšne interpretacije temeljijo na mišljenjski logiki odraslih, ki pojav dima povezuje z ognjem v peči, tega s toploto, ki ga ogenj oddaja, obenem pa asociira na tople medosebne odnose in prijetno družinsko ozračje, ki jo toplo ognjišče simbolizira.

Problem pri takšni interpretaciji nastane, ko otrok nariše ali naslika lokomotivo, ki ji prav tako doda dimnik, iz katerega se kadi. Ali potemtako otrok občuti domačnost v lokomotivi? Najverjetneje ne. Tukaj je potrebna in primernejša drugačna razlaga, povezana z specifičnim otrokovim mišljenjem ter z značilnostmi otrokovega likovnega izražanja. Otrokovi likovni izdelki v mlajši dobi so znakovni diagrami. Pri likovnem izražanju otrok odkriva in si razlaga lastnosti, vlogo in funkcijo predmetov ter pojavov vidne stvarnosti. Z likovnim izražanjem se spoznava s svetom, si ga na sebi lasten način razlaga in ugotavlja zakonitosti, ki vladajo v njem. Zato je po otrokovi miselni logiki nujno, da je tam, kjer je dimnik, tudi dim. Povedano z drugimi besedami:

“Otroška likovnost torej ni preprost odraz psiholoških parametrov njihovega razvoja niti izraz neke vrojene estetske potrebe, marveč razvojno orodje in kognitivna nuja”³.

Opisani primer prikazuje dva različna pristopa k preučevanju otroškega likovnega izražanja.

Za prvega je značilno, da se ukvarja z vprašanjem, **kaj** je na otroškem likovnem delu upodobljeno. Motiv, ki ga je otrok upodobil, se primerja in – z logiko odraslih – tolmači v odnosu do njegove realne predloge. Tak primer je recimo slika družine kot način, s katerim psihologi prodirajo v otrokovo psiho⁴. Ta način ima vrednost kot diagnostično in terapevtsko sredstvo v domeni klinične psihologije.

Otrok je upodobil tovarno, značilni tovarniški dimnik in dim, ki se vije iz dimnika. Dim je na sliki prisoten zaradi spoznavne logike otrokovega mišljenja, čez ves format pa se vali zaradi likovne logike polnjenja praznega prostora, ki odraža način likovnega komponiranja predšolskega otroka.

Iz dimnika se kadi, pa naj se le-ta nahaja na hiši, lokomotivi ...

... ali ladji.

³ Muhovič 1990a, s13.

⁴ Znani so naslednji likovni psihodiagnostični testi: risanje moža (Goodenough, Measurement of Intelligence by Drawings); risanje družine (Wolff in Minkowska), risanje živali; spontano risanje (Waehner, El-kisch, Bender), nariši, kar hočeš in pri tem povej svojo zgodbo (Raven) ...

Za drugi pristop je značilno, da se ne ukvarja z vprašanjem kaj, ampak ga zanima, **kako** in **zakaj** se otrok likovno izraža. Razložiti skuša razloge, zakaj otrok določeno vsebino v določenem času oblikuje tako, v drugem pa drugače. Zanimajo ga metode, načini in pobude, ki vodijo otroka pri njegovem likovnem izražanju. Razumeti skuša naravo akcije – naravo procesa prenosa videnega v risbo. Ta pristop spada v domeno razvojne psihologije (psihologije zaznavanja, “gestalt” psihologije) in likovnosti. V otrokovo psiho vstopa

“preko svoje oblikovanosti oziroma načina oblikovno-prostorske organizacije, ki ta pomen omogoča in določa”⁵.

⁵ Muhovič 1991, s15.

Ta pristop je med prvimi nakazal Gustaf Britsch. Arnheim piše o tem takole:

“Gustafu Britschu pripada zasluga, ker je prvi sistemsko obdelal razvoj likovne forme. Le-ta se razvija po pravilih od enostavnih do sestavljenih sklopov, skozi postopno diferenciacijo. Britsch je opozoril na neadekvatnost ‘realističnega’ pristopa, ki je v otroškem likovnem izrazu našel samo ljubko nepopolnost. Ta pristop se je s stopnjami razvoja otrokovega likovnega izražanja lahko ukvarjal samo v smislu vedno večje ‘točnosti’”⁶.

⁶ Arnheim 1981, s147.

Če se prvi način ukvarja s tem, kako spoznati otroka, se drugi trudi ugotoviti, kako otrok spoznava in si razlaga svet, ki ga obdaja.

področje:	klinično psihološko	likovno; razvojno psihološko
vprašanja:	kaj?	kako - zakaj?
ugotavlja:	povezave med pomeni, ki vežejo likovno izražene in resnične stvari; čustvene relacije;	razloge, ki vodijo otroka, da se v določenem času likovno izraža na določen način; razvoj oblikovanja
pristopa:	ikonografsko	oblikovno-analitično
predstavlja:	psiho-diagnostično sredstvo	orodje za preučevanje spoznavnega razvoja otroka

Shematski prikaz razlik med obema pristopoma k preučevanju otroškega likovnega izražanja

Vsak od načinov ukvarjanja z likovnim izražanjem otrok ima svoje cilje in namene. Čeprav se oba ukvarjata z otroškimi li-

kovnimi deli ter se v nekaterih segmentih prekrivata, se moramo pri preučevanju likovnega izraza otrok zavedati razlik med njima.

Medtem ko so lahko nekatera spoznanja oblikovno-analitičnega pristopa uporabna tudi pri ikonografskem pristopu, pa obratna pot večkrat vodi v zmotne razlage otrokovega likovnega izražanja.

Likovna didaktika v mlajšem obdobju pristopa k otrokovemu likovnemu izražanju z likovno-oblikovnega in razvojno-psihološkega stališča.

LIKOVNO IZRAŽANJE MLAJŠIH OTROK

SPLOŠNE ZAKONITOSTI OTROKOVEGA PSIHOFIZIČNEGA RAZVOJA

Nekatere splošne značilnosti razvoja otroka v mlajšem obdobju so tesno povezane z razvojem likovnega izražanja, zato se jih moramo zavedati in jih pri likovni vzgoji upoštevati.

Pri otrokovem razvoju, kakor tudi nasploh v psihologiji, ne moremo govoriti o razvojnih zakonitostih v klasičnem pomenu, ampak bolj o značilnostih razvoja. Te so:

Alternativnost v razvoju

je značilnost otrokovega razvoja, po kateri se razvoj posameznih funkcij menjuje. V določenem obdobju se hitreje razvija ena funkcija, medtem ko ostale stagnirajo, in obratno.

Konstantnost razvojnega zaporedja

je značilnost, ki govori o tem, da neglede na stopnjo psihofizičnega razvoja, ki je pri otrocih enake starosti lahko različna, vedno opazimo enako razvojno zaporedje. Otrok zna vedno najprej narisati krog, nato kvadrat in šele nato trikotnik. Če zna narisati kvadrat, zna narisati tudi krog. V enakem konstantnem razvojnem zaporedju sta tudi uvidevanje razlik in podobnosti med stvarmi. Otrok zna najprej poiskati razlike med predmeti in šele nato tudi podobnosti.

Razvoj poteka po modelu

in vsaka razvojna stopnja je posledica predhodnje, kakor tudi pogoj za razvoj naslednje. Človekov razvoj sledi stalnemu modelu, na katerega z vplivi okolja in učenja vplivamo le delno. Res je, da ima razvoj vsakega otroka svoje posebnosti, vendar so to le variante temeljnega modela.

Vsaka razvojna stopnja ima posebne poteze

ali dominantne značilnosti. Le-te se pojavijo in dominirajo v določeni razvojni stopnji.

Obdobje med drugim in sedmim letom starosti je po svojih značilnostih ločeno od sledečih razvojnih stopenj, znotraj sebe pa razdeljeno na dve bolj ali manj specifični razvojni stopnji z ločnico med drugim in tretjim letom.

Okoli petega leta začnejo otroci upodabljati oblike v večji meri obrisno kot ploskve, s čimer uporaba barve pri likovnem izražanju dobi pravo vlogo pri otrokovem likovnem delu se pojavi površina, ki jo je treba zapolniti z barvo.

OBDOBJE OTROKOVEGA LIKOVNEGA IZRAŽANJA MED PETIM IN SEDMIM LETOM STAROSTI

V tem obdobju se nadaljuje razvoj odkrivanja in upodabljanja podrobnosti in splošnih vizualnih lastnosti predmetov. Pojavi se nova kakovost. Otrok počasi spozna bolj zapletene oblike, ki izhajajo iz kombinacij različnih elementov. Te sestavljene celote dojema kot samostojne enote. Tako lahko pri otrocih, ki mnogo rišejo, opazimo, da je figura upodobljena z eno neprekinjeno konturo, pojavi se tako imenovano obrisno upodabljanje. Figure otrok ne upodobi več kot simbol, ki je sestavljen iz trupa, para rok in nog, ampak kot celoto. Otrok pri likovnem upodabljanju miselno oblikuje posamezne dele, kakor tudi vse njihove medsebojne odnose. Otrok opazuje oblike z različnih strani in ugotavlja, da se le-te s tem spremi-

Tipičen primer sestavljenega simbola, katerega sestavljeno upodabljanje narekuje tudi izbira likovne tehnike - lepljenke. Človeška figura je sestavljena iz zgornjega in spodnjega dela trupa, dveh rok in nog ter glave. Le-ta je tudi sama sestavljen simbol, ki ga tvori osnovna oblika, lasje, oči, nos in usta.

Manjša dekliška figura je narisana kot sestavljen simbol, ki sestoji iz glave, trupa ter dodanih okončin. Večja moška figura je že upodobljena z obrisno risbo, ki predstavlja naslednjo, višjo stopnjo v razvoju likovnega izražanja.

NAČELA LIKOVNE VZGOJE MLAJŠIH OTROK²³

²³ Načela so povzeta po Berce, Hočevar, Prestor 1980; dodano je le načelo kakovosti.

Načela likovne vzgoje so temeljna določila, ki narekujejo ravnanja pri likovno-vzgojnem delu. Njihovo upoštevanje predstavlja osnovo za smotno likovno-vzgojno delo. Pri likovni vzgoji so načela prisotna v vsakem njenem segmentu.

NAČELO USTVARJALNOSTI

Načelo ustvarjalnosti je osnovno načelo likovne vzgoje. Otrok mora pri likovnem izražanju imeti ves čas možnost lastnega ustvarjalnega dela. Noben postopek, napotek odraslega ne sme ovirati razvoja otrokovih ustvarjalnih sposobnosti.

Učenje risanja s strani odraslih, prerisovanje, determiniranje motivnega sveta, ukalupljanje mišljenja, zaviranje svobode likovnega izražanja z nesmiselnimi prepovedmi ali pravili predstavlja samo majhen del nepravilnosti, ki kršijo načelo ustvarjalnosti.

Razvoj ustvarjalnosti je kompleksno početje, ki je vtakano v vse vsebine likovne vzgoje mlajših otrok.

Zakaj moramo razvijati otrokovo ustvarjalnost?

Ali sploh želimo s pedagoškim delom pomagati razvijati ustvarjalno osebnost, če vemo, da imamo v skrajnostih dve vrsti človeškega odzivanja na svet, ki jih Trstenjak takole opisuje:

“Prvim je tu vse jasno, ne vidijo v svetu posebnih problemov, zato jih tudi ni treba reševati; v odnosu do sveta stoji bolj ali manj nekritično, dobessedno skladno, prilagojeno z dejanskim stanjem. Ti so najmanj ustvarjalni. Drugim pa je vse problematično, vedno nova vprašanja odpirajo, vedno več problemov si zastavljajo in rešujejo, v odnosu do sveta so v drži nenehne kritike in opozicije. Ti so najbolj ustvarjalni. Zanje pomeni prilagajanje odprtost novim vprašanjem in situacijam; zanje pomeni prilagajanje ustvarjanje novega sveta, ne pa usklajevanje z že obstoječim redom”²⁴.

²⁴ Trstenjak 1981, s96.

LIKOVNO VREDNOTENJE

Ogled kiparske likovne razstave. Uvodni pogovor o obnašanju v galeriji, umetniku in delih, ki so razstavljeni.

Pri likovnem izražanju na podlagi neposrednega ogledovanja likovnih del je najbolj primerno zasnovati delo v istem likovnem področju ali celo isti likovni tehniki, vendar se da, kot v tem primeru, na podlagi kiparskih izdelkov tudi risati ali slikati in obratno, odvisno od danih prostorskih in materialnih možnosti. Pri risanju z ogljem so bili otroci opozarjani na svetlobne razlike med posameznimi kipci, na risarske, oblikovne in strukturne značilnosti izbranih motivov.

Likovno vrednotenje je likovno-vzgojno področje, ki se ukvarja s seznanjanjem otrok z likovnimi umetniškimi deli in vizualnimi kakovostmi v okolju.

Mlajši otroci nimajo razvitih sposobnosti za estetsko vrednotenje. Sami ne ločijo likovnih kakovosti od najrazličnejšega kiča, prej obratno. Priteguje jih zunanji blišč, ceneni vizualni učinki, pretirana barvna nasičenost in podobno. Otroci niso občutljivi na kakovost materialov. Estetski čut je posledica dolgotrajnega učenja, konstantnih stikov z likovnimi kakovostmi in prodiranja v svet lepega. Trditev, da otroci intuitivno odklanjajo likovno nevredna dela in se navdušujejo nad kakovostnimi, ne drži.

IZBIRA PRIMERNIH LIKOVNIH DEL ZA LIKOVNO VREDNOTENJE NA PREDŠOLSKI STOPNJI

Posebni omejitve pri izbiri likovnih del za uporabo pri likovni vzgoji na predšolski stopnji ni. Glede na starostno stopnjo, individualne interese otrok in pedagogov, možnosti, ki jih nudi okolje, se pri likovnem vrednotenju lahko uporabljajo zelo različna likovna dela. Vseeno pa veljajo nekatera splošna pravila, ki se jih moramo zavedati:

- Najpomembnejši kriterij pri izbiri likovnih del je njihova **likovna kakovost**. Ta mora biti nesporna. Z ozirom na načelo kakovosti nudimo otrokom najkakovostnejše primere likovnih del, ki jih lahko dobimo. Pomembno je, da se otrok ob reprodukcijah sooča tudi z originalnimi likovnimi deli, razstavljenimi v za to namenjenih prostorih. V manjših krajih, kjer ni likovnih razstavišč, oziroma so le-ta na nižjem kakovostnem nivoju, si ogledamo razstavo le, če zadovoljuje osnovne likovno-kakovostne kriterije. Vsaj enkrat na leto poskusimo organizirati ogled likovne razstave v večjem kraju.
- Mlajšim otrokom lahko približamo tako **figuralna** kot **abstraktna** likovna dela. Figuralne kompozicije z razpoznavno ikonografijo, kjer otroci razpoznavajo predmete, osebe in pojave vidnega sveta, obravnavamo drugače kot ab-

METODE DELA

Z metodami dela so mišljeni vsi postopki in načini dela pri likovni vzgoji. Raznolikih metod dela se pri predšolski likovni vzgoji poslužujemo pri usmerjenih likovnih zaposlitvah.

Pri neusmerjenih likovnih dejavnostih ne uporabljamo posebnih metod, ampak poskrbimo za:

- sproščeno vzdušje,
- ustrezne prostorske pogoje in
- ves potreben material.

Sproščeno vzdušje pri neusmerjenem likovnem delu ni odvisno samo od splošnega pozitivnega vzdušja v igralnici. Pomembnejše je zavedanje, da se bo otrok sproščeno likovno izražal samo, kadar ne bo obremenjen s pretiranimi pričakovanji odraslih. Sproščeno vzdušje pri neusmerjenih likovnih dejavnostih pogojuje otrokova zavest, da odrasli od njega ne pričakujemo risbe, slike ali kipa, ter da ne bo noben likovni poseg, ki si ga bo pri delu omislil, negativno sprejet. Otrok lahko svoje likovno raziskovanje zaključi z izdelkom, ali pa tudi ne.

Ustrezni pogoji za prosto likovno delo mlajših otrok so:

- likovni kotiček, ki je vsaj delno pregrajen, in s tem ločen od dogajanj v ostalem delu igralnice in ni pretirano natrpan z vizualnimi informacijami (ni ves in konstantno polepljen z likovnimi izdelki otrok, različnimi reprodukcijami itd.),
- dosegljivost čim bolj raznolikega materiala,
- dovolj velike delovne površine,
- premično in spremenljivo pohištvo, kjer se otroci lahko odločijo za delo na tleh, za mizicami ali na pokončno postavljeno površino,
- primerna svetloba, pralna tla ...

Material, ki ga ima otrok na voljo v likovnem kotičku, naj bo namenu ustrezno izbran. Nobenega smisla nima pri svobodnem likovnem delu otrokom ponujati materiala in orodij, ki jih ne poznajo in manipulativno ne obvadujejo. Če otrok pri delu potrebuje pomoč odraslega, to ni več svobodno likovno delo.

Lahko pa otrokom v likovnem kotičku ponudimo nov likovni material, zanje novo likovno tehniko, ki je še ne poznajo, kadar ta manipulativno od otrok ne zahteva preveč specifičnih